

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Навчально-науковий інститут високих технологій

Кафедра молекулярної біотехнології та біоінформатики

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник директора
з навчальної роботи

Грабчук Г.П.

«24» травня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Біоінформатика

(повна назва дисципліни)

для студентів

галузь знань

№10 «Природничі науки»

(шифр і назва)

спеціальність

105 «Прикладна фізика та наноматеріали»

(шифр і назва спеціальності)

освітній рівень

бакалавр

(молодший бакалавр, бакалавр, магістр)

освітня програма

Нанофізика та комп'ютерні технології

(назва освітньої програми)

вид дисципліни

вибіркова

Форма навчання

денна

Навчальний рік

2022/2023

Семестр

8

Кількість кредитів ECTS

4.0

Мова викладання, навчання
та оцінювання

українська

Форма заключного контролю

іспит

Викладач: Войтешенко Іван Сергійович, к.ф.-м.н., асистент кафедри молекулярної біотехнології та біоінформатики
Нипорко Олексій Юрійович, к.б.н., доц., зав. кафедри молекулярної біотехнології та біоінформатики

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2022

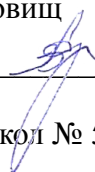
Розробники:

Войтешенко Іван Сергійович, к.ф.-м.н., асистент кафедри молекулярної біотехнології та біоінформатики

Нипорко Олексій Юрійович, к.б.н., доц., зав. кафедри молекулярної біотехнології та біоінформатики

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри нанофізики конденсованих середовищ

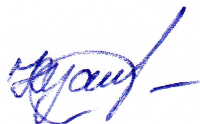
Валерій Скришевський

Протокол № 5 від «19» квітня 2022 р.

Схвалено науково-методичною комісією інституту високих технологій

Протокол від «13» травня 2022 року № 4

Голова науково-методичної комісії

Русінчук Н. М.

ВСТУП

1. Мета дисципліни – ознайомлення студентів з відомими методами та програмними засобами біоінформатики для розв'язання біологічних та біотехнологічних задач та оволодіння підходами до моделювання процесів у природі, навичками використання сучасних типових числових методів та сучасних програмних середовищ.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни (за наявності):

1. Мати базові знання з молекулярної біології, органічної хімії та біофізики.
2. Вміти програмувати, знати реалізації комп'ютерних алгоритмів.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Предмет навчальної дисципліни охоплює вивчення як загальної, так і прикладної біоінформатики – як окремої та повноцінної дисципліни, що бурхливо розвивається в Україні і має безпосереднє відношення до аналізу результатів геномних досліджень. На основі інформації про первинну і просторову структуру білків, нуклеїнових кислот формування та їх можливих ефекторів буде розглянуто особливості використання основних баз даних молекулярно-біологічної інформації, спеціалізованого програмного забезпечення, основних методів біоінформатики та молекулярного моделювання, що використовуються в сучасній біології та біотехнології.

Протягом курсу буде проведено короткий огляд основних методів, он-лайн інструментів та програмного забезпечення, що використовуються у біоінформатичних дослідженнях, зокрема детально розглядаються найбільш поширені підходи реконструкції та верифікації просторової структури макромолекулярних комплексів для розв'язання практичних задач біотехнології.

4. Завдання (навчальні цілі):

Навчання дисципліни має на меті розвивати у студентів такі компетентності:

ЗК 1 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2 Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 5 Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 6 Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 9 Здатність працювати автономно.

ЗК 13 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, уміннями, у тому числі в сфері, відмінної від професійної.

ЗК 14 Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 17 Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ФК 1 Здатність брати участь у плануванні та виконанні наукових та науково-технічних проектів.

ФК 2 Здатність брати участь у плануванні і виконанні експериментів та лабораторних досліджень властивостей фізичних систем, фізичних явищ і процесів, обробленні й презентації їхніх результатів.

ФК 5 Здатність до постійного розвитку компетентностей у сфері прикладної фізики, інженерії та комп'ютерних технологій.

ФК 6 Здатність використовувати сучасні теоретичні уявлення в галузі фізики для аналізу фізичних систем.

ФК 7 Здатність використовувати методи і засоби теоретичного дослідження та математичного моделювання в професійній діяльності.

ФК11 Здатність використовувати комп'ютерні технології при проектуванні, розробці та діагностиці електронного обладнання.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Знати терміни, поняття та методи, що використовуються у молекулярному моделюванні, розуміти межі їх застосовності, точність. Розрізняти бібліотеки, інформаційні бази даних, інтернет ресурси для пошуку необхідної інформації.	Лекції	Модульна контрольна робота	15%
1.2	Знати основні методи та принципи динамічності та перебудови молекул, що використовуються для вивчення міжмолекулярних взаємодій біополімерів та їх систем, розуміти межі їх застосовності, точність.	Лекції	Модульна контрольна робота	15%
1.3	Знати основні методи ресурсоємних обчислень, що застосовуються для моделювання поведінки мікро- та макромолекулярних комплексів в наближених до клітинних умов середовищі, розуміти межі їх застосовності, точність.	Лекції	Модульна контрольна робота	15%
1.4	Знати перелік задач сучасної біотехнології, до розв'язання яких застосовуються специфічні біоінформатичні методи чи алгоритми	Самостійна робота студента	Питання на модульній контрольній роботі	6%
2.1	Вміти застосовувати спеціальне програмне забезпечення для розв'язання задач структурної біології та біоінформатики та створювати комп'ютерні моделі реальних об'єктів та процесів.	Практичні роботи, самостійна робота студента	Домашні самостійні завдання	9%
3.1	Вміти донести інформацію про постановку задач сучасної структурної біології та біоінформатичні методи їх розв'язання до аудиторії.	Самостійна робота студента	Усна відповідь на підсумковій контрольній	10%
4.1	Прийняти і обґрунтувати рішення щодо вибору методу.	Інтерактивні лекції, практичні заняття, самостійна робота студента	Розв'язання задачі на підсумковій контрольній	30%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	3.1	4.1
Програмні результати навчання							
ПР1 Знати і розуміти сучасну фізику на рівні, достатньому для розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем прикладної фізики.	+	+	+	+		+	+
ПР2 Застосовувати сучасні математичні методи для побудови й аналізу математичних моделей фізичних процесів.			+		+	+	+
ПР4 Застосовувати фізичні, математичні та комп'ютерні моделі для дослідження фізичних явищ, розробки приладів і наукоємних технологій.		+	+	+	+	+	+
ПР6 Відшукувати необхідну науково-технічну інформацію в науковій літературі, електронних базах, інших джерелах, оцінювати надійність та релевантність інформації.		+	+	+	+	+	+
ПР7 Класифікувати, аналізувати та інтерпретувати науково-технічну інформацію в галузі прикладної фізики	+			+	+	+	+
ПР10 Планувати й організувати результативну професійну діяльність індивідуально і як член команди при розробці та реалізації наукових і прикладних проєктів.		+			+	+	+
ПР15 Розробляти та формулювати свої професійні висновки та розумно їх аргументувати для фахової та нефахової аудиторії.					+	+	+
ПР16 Оцінювати важливість матеріалів для досягнення цілей наукового дослідження в галузі прикладної фізики зі спеціалізацією в сфері нанофізики.				+	+	+	+
ПРН 19-1 На основі отриманих знань проєктувати електронні прилади та програмне забезпечення для потреб нанотехнологій.	+	+	+	+	+		
ПРН 20-1. Діагностувати та удосконалювати існуючі електронні прилади та прикладні комп'ютерні програми, що використовуються в природничих науках.	+	+	+	+	+		

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Модульні контрольні роботи (3 роботи): 10 балів/7 бали. (30 макс 21 мін)

2. Домашні самостійні завдання (9 робіт): 1 бал/0 бали (09 макс 0 мін)

3. Підсумкова контрольна робота: 21 бали/15 балів (21 макс 15 мін)

Усього: 100 балів/60 балів.

- підсумкове оцінювання: іспит 40/24

Оцінювання	Min	Max
Семестрове оцінювання	36	60
Іспит	24	40
Всього	60	100

7.2 Організація оцінювання:

Оцінювання 3х контрольних робіт та самостійних завдань наведена у таблицях вище. Загалом максимальна кількість балів, яку студент може отримати за виконання завдань поточного контролю в кожному зі змістовних модулів – $(10+3)*3$. Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100-бальною шкалою.

Розуміння оцінювання розглядається зі студентами після першого практичного завдання для самостійного розв'язання та на основі цього підготовки коротких (3-5 хвилин) доповідей під час проведення наступних практичних.

Перша, друга та третя модульна робота представлена у вигляді двох рівнів: тестового та короткого розгорнутого, студент отримує 10 балів.

Починаючи з 2го практичного заняття студенти роблять домашні завдання із використанням будь-яких методів та форм представлення інформації: домашні завдання оцінюються з точки зору правильності отриманих результатів, структури роботи, пояснення отриманих результатів у 9 балів протягом семестру. Мінімум за дане завдання – 0 балів – у разі невиконання студентом завдання протягом семестру

За результатами оцінювання першого змістовного модуля, розглядається форма 2 та 3тої модульних робіт, зокрема тестові чи інтерактивні.

Протягом семестру студенти мають виконати, підготувати звіт та усно захистити 9 домашніх самостійних завдань.

Студент не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав менше, ніж 36 балів.

Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за іспит не може бути меншою 24 балів.

Таким чином, підсумкова оцінка з дисципліни (мінімум 60, максимум 100 балів) складається із суми кількості балів за семестр (мінімум 36, максимум 60 балів) та екзаменаційної роботи (мінімум 24, максимум 40 балів).

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і лабораторних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	лабораторні	самостійна робота
1 - Моделювання				
1	Вступ. Тема 1. Вступ. Бібліотеки, інформаційні бази даних, інтернет ресурси для пошуку необхідної інформації для вирішення завдань сучасної комп'ютерної біології.	1		4
2	Тема 2. Програмне забезпечення для молекулярного моделювання, основні терміни, тьюторіали, найплайни та допоміжна література.	1		4
3	Тема 3. Функціональні особливості білків, нуклеїнових кислота та їх ефекторів. Основні алгоритми комп'ютерного молекулярного моделювання, їх межі застосовності, точність.	1	2	4
4	Тема 4. Моделювання просторової структури лігандів. Межі застосовності та точність алгоритмів.	1	2	4
5	Тема 5. Моделювання просторової структури білків. Основні алгоритми, їх межі застосовності, точність.	1	2	4
	Модульна контрольна робота			
2 - Механіка/Докінг				
6	Тема 6. Принципи динамічності та перебудови молекул.	1		4
7	Тема 7. Типи молекулярного докінгу.	1		4
8	Тема 8. Механізми взаємодії білків з нуклеїновими кислотами. Межі застосовності та точність алгоритмів.	1	2	4

9	Тема 9. Механізми білок-білкових взаємодій.	1	2	4
10	Тема 10. Механізми взаємодії низькомолекулярних речовин з білками. Межі застосовності та точність алгоритмів.	1	2	4
	Модульна контрольна робота			
2 - Динаміка				
11	Тема 11. Типи графічної симуляції фізики речовин.	1		4
12	Тема 12. Типи ресурсоемних обчислень. Програмні рішення для покращення та пришвидшення ресурсоемних обчислень.	1		4
13	Тема 13. Класична молекулярна динаміка.	2	2	4
14	Тема 14. Методи аналізу розрахунку не рівноважної молекулярної динаміки.	2	2	4
15	Тема 15. Довготривала молекулярна динаміка білків, лігандів, макромолекулярних комплексів.	2	2	4
	Модульна контрольна робота			
2 – Взаємозв'язок, техніка та адміністрування				
16	Мінуси та плюси практичних методів. Порівняння практичних методів з методами <i>in silico</i> .	2		4
	Підсумкова контрольна робота. Захист семестрової роботи.		2	16
	ВСЬОГО	20	20	80

Загальний обсяг 120 год., в тому числі:

Лекцій – **20 год.**

Практичні заняття - **20 год.**

Самостійна робота - **80 год.**

9. Рекомендовані джерела:

Основна:

1. Lesk A.M. Introduction to Bioinformatics. Oxford, United Kingdom, Oxford University Press (2020), 432 pages.
2. Leach A.R. Molecular Modelling: Principles and Applications 2nd Edition.
3. Introduction to Structural Bioinformatics (Lecture Notes and Course Information) -http://128.178.54.93/Course/bioinfo/www_files/bioinfo.html
4. Bourne P.E. (Editor), Gu J.(Editor). Structural Bioinformatics 2nd Edition. Wiley-Blackwell; 2nd edition (March 16, 2009), 1096 pages.

Додаткова:

1. Michael P. Allen, Dominic J. Tildesley (Author). Computer Simulation of Liquids 2nd Edition. Oxford University Press; 2nd edition (August 22, 2017), 640 pages.
2. Frenkel D., Smit B. Understanding Molecular Simulation: From Algorithms to Applications. Academic Press (2021), 664 pages.

10. Додаткові ресурси:

<https://www.knime.com/software>

<https://bio.tools/>

<https://www.expasy.org/>

<https://pdb101.rcsb.org/learn/paper-models>

<http://www.yasara.org/biotools.htm>